अथ नवमः पटलः।

अथोत्सवं देवरुरुद्विडम्बा-
सूक्तप्रकाराहितबीजवापः।
स्वस्वाग्रतः स्थापितवाहनोद्यद्-
ध्वजो विदध्याद्विभवैः समृद्धम्।। १।।

तत उत्सवं विधत्ते – अथेति। देवरुरुद्विडम्बासूक्तप्रकारेण[1] कृतत्रिविधबीज-वापको गुरुः स्वस्वाग्रभागे स्थापितैर्वाहनैरूर्ध्वकृतध्वजलक्षणो भूत्वा नानाविभवैः समृद्धमुत्सवं विदध्यात्।

देवे ध्वजो गुरुसमीरित एव देव्यां
वेतालवाहनयुतो जननीषु भूयः।
स्यात् कौशिकैकलसितो ध्वज एक एव
तत् स्थापनक्रम इहेश्वर उक्त एव।। २।।

तत्र देवे गुरुसमीरितस्तन्त्रसमुच्चयोक्त ऋषभ एव ध्वजः। देव्यां वेतालनाम्ना वाहनेन युतः, जननीषु कौशिकैकलसितः कौशिकनाम्ना एकेनैव वाहनेन शोभमानश्च ध्वजः स्यात्। इह तत्स्थापनक्रम ईश्वर उक्त एवः तन्त्रसमुच्चये शिवोक्तक्रम एवेत्यर्थः।

वाहने वा पटे वापि देव्यग्रस्थितवाहनात्।

१. ‘क्रमेण’ च. पाठः।।

आवह्य ध्वज आरोप्य तमुत्थाप्य प्रपूजयेत् ।। ३ ।।

तत्र देव्यां देव्यग्रस्थितवाहनाद् ध्वजस्थानं पूर्वमेव कृतं चेत् तत्पटे तदैव स्थाप्यते चेद् वाहने चावाह्य ध्वज आरोप्य तमुत्थाप्य प्रपूजयेत्।

ओं नमोऽस्तु पताकायै सर्वलोकस्य धात्रियै।
उत्सवस्य महादेव्यास्त्राययस्व सदा नमः।। ४।।

उत्सवस्य च मातॄणामिति।
परितोऽष्टौ ध्वजानन्यान् लोकपालाङ्कचिह्नितान्।
शिवस्य स्थापयेद्देव्या मातॄणां च विधानवित् ।। ५।।

उपस्थानमन्त्रं लिखति – ओंनम इत्यादि। पुनः शिवस्य देव्या मातॄणां च लोकपालाङ्कचिह्नितान् प्रत्येकमष्टावन्यान् ध्वजांश्च परितः स्थापयेत् ।।

शिवध्वजाग्रे परिपूज्य भेरीं
तदुक्तरीत्याऽथ च तां प्रयोक्ता।
सन्ताडयेत् तेन च सर्वभूता-
न्यत्रागतान्यर्ध्यकरोऽर्थयेत ।। ६।।

शिवध्वजाग्रे शिवध्वजस्याग्रभागे तदुक्तरीत्या भेरीपूजां कृत्वा तत्प्रयोक्ता तां भेरी सन्ताडयेत्। तेन भेरीताडनेनात्रागतानि सर्वभूतानि अर्घ्यकरोऽर्घ्यप्रदानपूर्वं प्रार्थयेत।

उत्सवं कुर्महे शक्त्या यावद्यागः समाप्यते।
अविघ्नं तावदस्माकमस्तु युष्मत्प्रसादतः ।। ७।।

सहिता देवदेवेन प्रसीदन्त्वत्र मातरः।
विघ्नेशो रक्षतु प्रीतः कार्ये निर्वर्तितुं सुखम् ।। ८।।

तस्यां दिशि शिवं देवीं मातॄश्च क्षेत्रपालकम्।

पूजयित्वा स्वमनुभिः कुर्याद् भूतबलिं गुरुः ।। ९ ।।

तन्मन्त्रं लिखति – उत्सवमित्यादि । गुरुस्तस्यां [1] निशि शिवादीन् पूजयित्वा भूतबलिं कुर्यात्

दिनेषु शेषेषु विशेषपूजा-
मेषां विदध्यात् सवनत्रयेऽपि ।
दिवा च नक्तं च तथोत्सवाख्यं
बलिं प्रदद्यादपि भौतिकं वा ।। १० ।।

शेषेषु दिनेषु सवनत्रयेऽपि एषां शिवादीनां विशेषपूजां विदध्यात् । दिवा च नक्तं चोत्सवाख्यं वा भौतिकं वा बलिं दद्यात् ।

शुद्धाम्बुदुग्धदधिनी घृततैलगव्य-
क्वाथाश्च गन्धसलिलं कलशा नवैतैः ।
मध्याह्निकं स्नपनमीरितमेकवीर्या-
मम्बासु चेह सकलं तु शिवे गुरूक्तम् ।। ११ ।।

इहैकवीर्यामम्बासु च शुद्धाम्ब्वादिकलशान्तैरेतैर्नवभिर्माध्याह्निकं स्नपनमीरितं स्यात् । शिवे सकलं तन्त्रसमुच्चयोक्तमेव ।

देवीषु पायसे गौलं हारिद्रं च निवेद्यताम् ।
त्रिषु क्रमेण सवनेष्वंशभाक् क्षेत्रपो भवेत् ।। १२ ।।

देवीषु एकवीर्यां मातृषु च त्रिषु सवनेषु क्रमेण पायसादीनि निवेद्यान्ताम् । क्षेत्रपालोऽपि तदंशभाग् भवेत् ।

शिवादिष्वपृथक् पूजा बलिरप्यपृथग्भवेत् ।
शिवे बलिर्गुरूक्तोऽथ देवीषु बलिरुच्यते ।। १३ ।।

१. 'दिशि' इति मूले दृश्यते ।।

शिवादिष्वपृथग् एकेनैव गुरुणा क्रमेण पूजा कार्या। तथासति बलिरप्यपृथगेकेनैव गुरुणा भवेत्। शिवे बलिस्तन्त्रसमुच्चयोक्तः। एवं देव्यां मातृषु च बलिरुच्यतेऽस्माभिः।

अन्तर्द्वाःस्थौ गणेशो रुरुजिति गिरिशो न त्वमी साङ्गभिन्ने
द्वाःस्थाः द्विःषट् पुरो द्वे प्रतिदिशमपि चेन्द्राद्यजान्तं स्ववाहः।
मात्राद्याः स्युर्निरङ्गे सति गुहचरमाः शेषभुक् चाथ मातृ-
ष्वेवं द्वाःस्थास्तु न द्विः षडिह नव तु वाहा बलौ भूतभाजि ।। १४।।

तत्र भूतबलिं सङ्गृह्णाति – अन्तरिति। रुरुजिति भूतभाजि बलौ पूर्वमन्तर्गतद्वाःस्थौ। ततो गणेशो गिरिशो दक्षिणामूर्तिश्च। साङ्गभिन्ने च क्षेत्रे तु अमी उक्ता न स्युः। पुनः पुरोभागे द्विषट् द्वादश द्वाःस्थाः स्युः। प्रतिदिशं द्वे द्वे च द्वाःस्थाः। पुनरिन्द्राद्यजान्तं लोकपालाः पुनः स्वस्य वाहनं च। निरङ्गे क्षेत्रे सति मात्राद्या गुहचरमाश्च शेषभुक् च। अथ मातृष्वेवमेव। इह द्विषट् द्वाःस्थाः न स्युः। वाहास्तु वाहनानि नव स्युः।

सभान्तर्मातॄणां रुरुजित इहान्तर्बहिरपि
क्रमाद् द्वाःस्थाः स्वाग्रप्रभृति च बहिः केतुपतयः।
ततः पञ्चाशद्भूतगणबलिरग्रे दश पुन-
र्महापीठे भूयो ग्रहबलिरपि क्षेत्रपबलिः ।। १५।।

पुनर्मातॄणां सभान्तर्भागे रुरुजित इह सभायामन्तर्बहिश्च क्रमाद् द्वाःस्थाः स्युः। मातृषु मातरि च बहिः स्वाग्रप्रभृति स्वस्वाग्रत आरभ्य केतुपतयश्च। ततः पञ्चाशद्भूतगणबलिः। पुनरग्रे महापीठे दशाष्टदिक्ष्वध ऊर्ध्वं च भूयो ग्रहाणां बलिः। क्षेत्रपबलिरपि च।

अन्तर्नन्दिमहाकाळौ द्वाःस्थावीशोऽम्बिकास्वपि।

याम्ये पार्श्वे गणपतिर्दक्षिणामूर्तिरेव च ।। १६।।

शूलपाणिः परशुपाणिर्बहिर्द्वाःस्थौ त्रिशूलिनः।
सपर्यायामिवेन्द्रादिब्रह्मान्ता दश लोकपाः ।। १७।।

एवं भूतबलिं सङ्ग्रहेणोक्त्वा शिवदेवीमातृक्रमेण निरङ्गमाश्रित्य तद् विवृणोति – अन्तरित्यादि। ईशेऽम्बिकास्वपि प्रासादान्तर्भागे नन्दिमहा कालौ द्वाःस्थौ समानौ गणपतिर्दक्षिणामूर्तिश्च तत्र शूलिनो विशेषाच्छूलपाणिपरशुपाणी द्वाःस्थौ च स्याताम्। पूजायामिवेन्द्रादिब्रह्मान्ता लोकपालाः।।

किन्त्वत्र धनदेज्या स्यात् सोमोदग्वाहमग्रतः।
वीरभद्रो गणपतिस्तन्मध्ये सप्त मातरः ।। १८।।

चामुण्डाद्यापि वा मध्या तथा वाऽन्तेऽपि वेज्यताम्।
मात्राद्याः षट् तु तन्मध्ये तत्र मालामनुर्भवेत् ।। १९।।

तत्रैव गणमन्त्रश्च मूलं च स्वागमोदितम्।
मातरः केवला लोकाकाशभूतयुता अपि ।। २०।।

गुह्यसर्वयुताः षट् स्युरन्ते तत्परिषट्बलिः।
शास्ता दुर्गा गुहश्चैव ततश्चण्डेश्वरः क्रमात्।। २१।।

अत्र धनदस्य पूजा सोमस्योदग्भाग इष्यते। इष्यत इत्यनेनैव लोकपालानन्तरं मण्डपस्थ ऋषभबलिरपि सूचितः। मातृबलौ चामुण्डा आद्या प्रथमा पितृसतीमाता सा तथा वा अन्ते वेज्यताम्। तत्र तासां मातृणां मध्येऽन्तर्गते स्थाने मात्राद्याः षणमन्त्राः स्युः। तत्र मालामनुर्गणमूलमन्त्रश्च स्वागमोदितक्रमाद् भवेत्। षण्मन्त्रान् पठति – मातर इति। केवला मातृभ्यो नम इत्येव। लोकाकाशभूतयुताः गृह्यसर्वयुताः लोकमातृभ्य इत्यादि। अन्ते तत्परिषद्बलिश्च स्यात्। पुनः शास्त्रादि समानम्।

सोम एव पुरेष्टश्चेद् घनदेज्येह युज्यते।
वायव्यां धनदः स्कन्दास्पदे दुर्गाऽथवाऽन्यथा।। २२।।

सोमोदगास्पदे स्कन्दश्चण्डेशः स्वास्पदे भवेत्।
शिवेऽथ गोपुरद्वाःस्थौ सिंहोदरबिलाळकौ ।। २३।।

पूर्वं सोमं एवेष्टश्चेदिह धनदेज्या युज्यते। अथवा वायव्यां धनदः तन्मध्यस्थाने दुर्गा च। अन्यथा वा। सोमस्योत्तरभागे स्कन्दः चण्डेशः सर्वथा स्वास्पद एव। शिवे गोपुरद्वाःस्थौ सिंहोदरो विलाळश्च। तत्र ध्वजाष्टके पूर्वं भृङ्गी पुनर्महाकालादयः पुनर्विंशद्भूतादिषु विशेषो नास्ति।।

बहिर्ध्वजाधिपा भृङ्गिमहाकाळादयः क्रमात्।
भृङ्गीमहाकाळसभूतनाथ-
महीधराख्यौ सहपर्वतेशौ।
ततो गुहेशाभिधकालपाशौ
कपालिनश्चाष्ट शिवे ध्वजेशाः ।। २४।।

न शेषेषु विशेषोऽस्ति विंशद्भूतगणादिषु।
फट्कारी भूर्भुवेशानी हुङ्कारी भुवनान्तकी।
नादनी नन्दिनी देव्या योगिन्यो द्वारि दक्षिणे ।। २५।।

ज्वालामाला विलाळी च कालदण्डी कराळिनी।
कपाली काळरात्री च सव्यपार्श्वेऽपि षट् क्रमात् ।। २६।।

भीषणी मुण्डकी द्वाःस्थाः सुमुखी दुर्मुखी द्विशः।
मर्दनी मारणी दिक्षु कालः कामहरः क्रमात् ।। २७।।

पश्चिमादिक्रमेणोक्तास्तद्द्वाभेर्दव्यपेक्षया।
ब्रह्मान्ता दश दिक्पाला वेतालोऽग्रे तु वाहनम्।। २८।।

देव्यामग्रगतं द्वाःस्थद्वादशकं पठति – फट्कारिरिति। चतुर्दिग्गतं द्वाःस्थगणमाह – भीषणीति। पश्चिमादिक्रमेणेति। देव्या पश्चिमाभिमुखत्वमुद्दिश्योक्तम्। यद्यभिमुखी देवी तत्तद्दिगन्तमारभ्येत्यर्थः। ब्रह्मान्ता एव लोकपालाः। अग्रे वेतालो वाहनं स्यात्।।

मात्रादिशेषपर्यन्तं हरिणी शेषभुग्भवेत्।
हरिण्याः पूर्वमेवात्र दिक्षु पाश्यादयोऽपि वा ।। २९।।

पाशी कुम्भकर्णो मण्डः शूलपाणिर्यथाक्रमम्।
मुण्डो विकटवक्त्रोऽपि पश्चिमा यमराक्षसौ।। ३०।।

सभान्तः पूर्णभद्रौ द्वौ बहिश्च वृषलालसौ।
कोटराक्षी विशालाक्षी मुक्तकेशी विभीषणी।। ३१।।

कुब्जाक्षी व्योमरूपा च सहस्राक्षी कलेबरी।
देव्या ध्वजाधिपा एताः पश्चिमादिक्रमाद् बहिः ।। ३२।।

पञ्चाशद्भूतगणेभ्यस्त्वष्ट दिक्षु ततः परम्।
फट्कारी चैव हुङ्कारी फेट्कारी भूतडामरी ।। ३३।।

कुब्जाक्षी च विरूपाक्षी विद्युज्जिह्वा त्रिशूलिनी।
देव्यग्रबलिपीठस्य प्रागाद्यासु पिशाचिकाः ।। ३४।।

पिङ्गलीक्षी कुमुदके वीरसेना तथोपरि।
ग्रहावरणमिष्ट्वाथ क्षेत्रपालबलिं हरेत् ।। ३५।।

विलाळी कृष्णजिह्वा च कालरात्री चतुर्मुखी।
नीलकेशीभयङ्कर्यौ कोटराक्षी विलासिनी ।। ३६।।

उत्तरादिचतुर्दिक्षु द्वाःस्था मातृष्विमा द्विशः।
सोमादिब्रह्मपर्यन्तं वाहनानि नवाग्रतः ।। ३७।।

ऋषभो मूषिको हंसो बाडबेयो मयूरकः।
गरुडो महिषश्चापि गजोऽप्यथ तु कौशिकः ।। ३८।।

यत्र मातृषु चामुण्डी यदा तत्र तदा त्वयम्।
मात्रादिशेषभुङ्निष्ठं प्राग्वा शेषभुजस्त्विमाः ।। ३९।।

स्यात् पुष्पमर्दिन्यथ सुगन्धिनी यज्ञवेद्यपि।
विलासिनी ततः शत्रुविमर्दन्यथ गोमुखी ।। ४०।।

उत्तरादिक्रमात् प्रेतवाहिन्यष्टौ सुमुख्यपि।
सभान्तस्तीक्ष्णदंष्ट्रश्च मृगास्यश्च ततो बहिः ।। ४१।।

स्तम्भनी शोषणी चैव कम्पनी मरुवाहिनी।
धूम्राक्षी च विशालाक्षी सुमुखी दुर्मुखी तथा ।। ४२।।

ध्वजेश्य उत्तराद्याः स्युः पञ्चाशद्भूतसंज्ञकः।
गणोऽष्टदिक्ष्वग्रपीठे फेट्काराद्या दशोदिताः ।। ४३।।

राक्षसादिग्रहबलिः क्षेत्रपालबलिस्ततः।
पृथक् क्रमो बलेरेवमुच्यते वापृथक्क्रमः ।। ४४।।

देवेऽन्तर्बलिरम्बिकास्वभिहिता द्वाःस्थेन्दवो रुर्वरौ
योग्निन्यो द्विषडम्बुपादि दश दिग्द्वाःस्थान्विता मातृषु।
दिग्द्वाःस्थान्वितलोकपावरणगेशा वाहका मर्दिनी
वाहः पाशिमुखा रुरुद्विषि परास्वारब्धशेषावृतिः ।। ४५।।

मात्रादिशेषपर्यन्तं मात्रादिशेषमित्येवार्थः। हरिणी निर्माल्यधारिणी तस्याः पूर्वमष्टदिक्षु पाश्यादयो वा स्युः। पश्चिमादिक्रमेण पाश्यादीन् पठति – पाशीति। सभायामन्तर्बहिश्च द्वाःस्थद्वयमाह – सभायामिति। ध्वजाधिपा आह – कोटराक्षीति। ततः परं पञ्चाशद्भूतगणः। महाबलिपीठपरिवारमाह

– फट्कारीति। पुनर्गुहावरणानन्तरं क्षेत्रपालं यजेत्। अथ मातृषु प्रासादस्योत्तरादिचतुःर्दिशं द्वाःस्थद्वयमिति तदाह – विलाळीति। पुनः सोमादिब्रह्मपर्यन्ताः लोकपालाः। वाहननवकमाह – ऋषभ इति अत्र यदा यत्रादौ वा मध्ये वान्ते वा चामुण्डा स्यात् तत्र त्वयं कौशिक स्यात्। पुनर्मात्रादिशेषभुक्पर्यन्तं निर्माल्यधारिण्या महाजिह्वायाः पूर्वमुत्तरादिक्रमेण पुष्पमर्दिन्यादि वा स्यादित्याह – स्यादिति। सभान्तर्गतं द्वाःस्थद्वयं पूजयित्वोत्तरादिक्रमाद् ध्वजाधिपान् पूजयेदित्यभिप्रेत्याह – सभान्तरिति। ततः पञ्चाशद् भूतसंज्ञो गणोऽष्टदिक्षु स्यात्। ततोऽग्रे महापीठे फट्कार्याद्याः दश स्युः। ततो राक्षसादिग्रहबलिः क्षेत्रपालबलिश्च। एवं शिवदेवीमातृणां भूतबलेः पृथक् क्रमः स्यात्। अथापृथक्क्रमः सह बलिक्रम उच्यते – अत्र पूर्वं देवे द्वाःस्थादिचण्डेश्वरान्तमन्तर्बलिः स्यात्। ततोऽम्बिकासु द्वाःस्थेन्दवः। नन्दिमहाकालद्वाःस्थौ सोमश्चाभिहिताः। ततो रुर्वरौ फट्कार्याद्या द्वादश योगिन्यः; पुनर्दिग्द्वाःस्थाः पुनरम्बुपादिदश लोकपालाः स्युः। पुनर्मातृषु दिग्द्वाःस्थाः पुनरीशानादिलोकपालाः; पुनर्ऋषभादि नव बाहकाः; ततो मर्दिनी पुष्पमर्दिनी। ततो रुरुद्विषि वाहो वेतालः। पाशिमुखा अष्टौ च। परासु मातृष्वारब्धशेषावृतिः सुगन्धिन्यादि सप्त स्युः।।

हरिणी च महाजिह्वा शिवमातृरुरुद्विषाम्।
अथोत्सवबलिस्तत्र प्रथमं प्रोच्यते शिवे।
स्फुट स्फोटय हुं त्र्यक्ष स्वाहैवं नन्दिनो मनुः ।। ४६ ।।

पुनर्हरिणी महाजिह्वा च। पुनः शिवमातृरुरुद्विषां क्रमेण सभाद्वाःस्थाः; पुनर्बहिः पूर्वद्वारेण गत्वा प्रागाद्याद्व्यावृतयः द्विद्व्यावृतयः त्रयस्त्रिविधाः पुनः शिवमातृदेवीनां महाबलिपीठेषु स्वस्वावरणयुक्तो बलिः; पुनः शिवे देवग्रहादिशेषश्च स्यात्। एवं भूतबलिमुक्त्वोत्सवबलिविधिमाह – अथेति। तत्र प्रथमं शिवस्योत्सवबलिरुच्यते – तत्र नन्दिमहाकालमन्त्राभ्यां तन्नामभ्यां

तत्पारिषदेभ्यश्च बलिं दत्त्वा गणपतिदक्षिणामूर्तिभ्यां च बलिं दत्वा बहिर्द्वाःस्थादिकमुपस्थाय बलिं हरेदिति विवक्षन्नाह – स्फुट स्फोटयेत्यादि।

महाकाळस्य शक्तिः प्रों कपालिन् हो हृदन्वितः।
विघ्नेशान्ते बहिर्द्वाःस्थावुपस्थाय बलिं हरेत् ।। ४७।।

नमस्ते द्वारियुक्ताय शूलहस्ताय धीमते।
दृष्ट्वा निहतदैत्याय शाङ्कराय नमो नमः ।। ४८।।

ओं शूलपाणये नमः, तत्पारिषदेभ्यो नमः।
नमस्ते द्वारि युक्ताय परशोर्ज्वालया वृत।।
दृष्ट्वा विहतदैत्याय शाङ्कराय नमो नमः ।। ४९।।

ओं परशुपाणये नमः, तत्पा०
दिक्पालानामुपस्थानं बलिं तन्मनुभिः क्रमात्।
ओं नमो भूतपूर्वस्यां ये भूतास्त्वोजदिक्ष्वपि ।। ५०।।

दैत्यदर्पविनाशाय सरस्राक्षाय धीमते।
कुलिशव्यग्रहस्ताय नमस्तेऽस्तु शतक्रतो! ।। ५१।।

ओमिन्द्राय सुराधिपतये रुद्रपारिषदे नमः, तत्पा०

ओं नमो भूतेभ्यो भुतकृद्भ्यः सर्वेभ्योऽरिष्टकृद्भ्यः सद्भ्योऽसद्भ्यः सदसद्भ्यः सर्वगणेभ्यो नमो नमः स्वाहा।

पूर्वस्यां दिशि शिवस्य भगवतो ये गणा वज्रपाणयः श्यामाः श्यामाक्षाः श्यामनिभाः श्यामलोहिता दिव्यन्तरिक्षभौमाः पाताळवासिनश्च तेषां सर्वेषां बलिं हरामि, महद्भ्यः क्षुद्रकेभ्यः सर्वेभ्यस्तेभ्यस्ताभ्यो नमो नमः स्वाहा।

ये भूताः पुरस्सदो निशाचरा रौद्राः सन्तोऽसन्तः सदसन्तो विरूपा विश्वरूपा घोररूपा महारूपा मृगास्या विहगाननाः पुष्टिकृतोऽपुष्टिकृतः कामदाश्च बलिमिच्छन्ति तेषां, सर्वेषां बलिं हरामि महद्भ्याः क्षुद्रकेभ्यः सर्वेभ्यस्तेभ्यस्ताभ्यो नमो नमः स्वाहा।

मुखं यः सर्वदेवानां येन हव्यं च नीयते।
यस्मात् प्रवर्तते सर्वं नमस्तस्मै हविर्भुजे ।। ५२।।

अग्नये तेजो० तत्पा०

ओं नमो भूतेभ्यो०, आग्नेय्यां दिशि शिवस्य भगवतो ये गणाः शक्तिपाणयो रक्ताः०

येन संह्रियते सर्वं येन धर्मश्च रक्ष्यते।
यस्माद् बिभेति लोकोऽयं प्रेतनाथ! नमोऽस्तु ते ।। ५३।।

यमाय प्रेता० तत्पा०

ओं नमो भूतेभ्यो०, याम्यायां दिशि शिवस्य भगवतो ये गणा दण्डपाणयः कृष्णाः ०

ये भूता दक्षिणसदो०

राक्षसा यातुधानाश्च यस्यासन् वशवर्तिनः।
तस्मै निर्ऋतिरूपाय रक्षसां पतये नमः ।। ५४।।

निर्ऋतये रक्षो० तत्पा०

ओं नमो भूतेभ्यो०, नैर्ऋत्यां दिशि शिवस्य भगवतो ये गणाः खड्गपाणयो नीलाः०

येन प्रसूयते सर्वं यस्मिन् सर्वं प्रलीयते।

अमोघपाशहस्ताय तस्मैऽपां पतये नमः ।। ५५ ।।

वरुणाय जला० तत्पा०

ओं नमो भूतेभ्यो०, वारुण्यां दिशि शिवस्य भगवतो ये गणाः पाशपाणयः श्वेताः०

ये भूताः पश्चिमसदः०

पूर्यन्ते च ह्रियन्ते च येन प्राणादयः क्रमात्।
भूतानां पतये नित्यं नमस्तस्मै मरुत्पते! ।। ५६ ।।

वायवे प्राणा० तत्पा०

ओं नमो भूतेभ्यो०, वायव्यां दिशि शिवस्य भगवतो ये गणाः अङ्कुशपाणयः पीताः०

यत्प्रसादाज्जगत्सर्वं घनेन परिपूर्यते।
यक्षगुह्यकनाथाय धननाथ! नमोऽस्तु ते ।। ५७ ।।

कुबेराय यक्षाधि० तत्पा०

ओं नमो भूतेभ्यो०,

यं प्राश्यामरतां यान्ति देवा यज्ञशरीरिणः।
सोमाय गदिने तस्मै ज्योतिषां पतये नमः ।। ५८ ।।

सोमाय नक्षत्रा० तत्पा०

ओं नमो भूतेभ्यो०, कौबेर्यां दिशि शिवस्य भगवतो ये गणा गदापाणयः सिताः०

ये भूता उत्तरसदो०

येन कालाग्निना लोको युगान्तेष्ववदह्यते।
तस्मै ते ब्रह्मणः पुत्र! विरूपाक्ष! नमोऽस्तु ते ।। ५९।।

ईशानाय विद्या० तत्पा०

ओं नमो भूतेभ्यो०, ऐशान्यां दिशि शिवस्य भगवतो ये गणाः शूलपाणयः कपिला०

पन्नगाधिपतिर्देवो अनन्तो नाम नामतः।
पाताळवासिने नित्यं नागराज! नमोऽस्तु ते ।। ६०।।

अनन्ताय नागा० तत्पा०

ओं नमो भूतेभ्यो०, अधस्तादिशि शिवस्य भगवतो ये गणा विषपाणयः सूक्ष्मा०

येन सृष्टं जगत्सर्वं सर्गादौ विष्णुशासनात्।
पितामह! नमस्तुभ्यं सर्वलोकेश! पद्मज! ।। ६१।।

ब्रह्मणे लोकाधिपतये रुद्रपारिषदे नमः। तत्पारिषदेभ्यो नमः।

ओं नमो भूतेभ्यो०, उपरिष्टाद् दिशि शिवस्य भगवतो ये गणाः पद्मपाणयः पिता०

ये भूताः उपरिषद ०

वाहनाय महाशम्भोः शैलर्णवघनस्वन!।
ऋषभाय नमस्तेऽस्तु सर्वदुष्टप्रशान्तये ।। ६२।।

ऋषभाय नमः, हरवाहनाय नमः, सौरभेयाय नमः, महाबलाय नमः,। सौरभेयाय विद्महे महाबलाय धिमहे। तन्नो वृषः प्रचोदयात्। तत्पा०

वीरभद्र! नमस्तेऽस्तु नमो विघ्नेश्वराय च।
ब्राह्मादिभ्यश्च मातृभ्यः सर्वाभ्यो वै नमो नमः ।। ६३।।

ओं ह्लीं श्रीं वीं वीरभद्राय विच्चे नमः। ओं ह्लीं श्रीं वीरभद्राय विद्महे महाकाळाय धीमहे। तन्नः शान्तः प्रचोदयात्। तत्पा०

ओं ह्लीं श्रीं गं गणपतये विच्चे नमः। ओं ह्लीं श्रीं एकदंष्ट्राय विद्महे गजाननाय धीमहे। तन्नो दन्ती प्रचोदयात्। तत्पा०

ओं ह्लीं श्रीं ब्रं ब्रह्माण्यै विच्चे नमः। ओं ह्लीं श्रीं स्वायम्भुवीयै विद्महे चतुर्मुखायै धीमहे। तन्नो ब्राह्मी प्रचोदयात्। तत्पा०

ओं ह्लीं श्रीं मां माहेश्वर्यै विच्चे नमः। ओं ह्लीं श्रीं त्रिशूलिनीयै विद्महे नेत्रत्रयायै धीमहे। तन्नो माहेश्वरी प्रचोदयात्। तत्पा०

ओं ह्लीं श्रीं कौं कौमार्यै विच्चे नमः। ओं ह्लीं श्रीं शक्तिनीयै विद्महे षण्मुखायै धीमहे। तन्नः कौमारी प्रचोदयात्। तत्पा०

ओं ह्लीं श्रीं वैं वैष्णव्यै विच्चे नमः। ओं ह्लीं श्रीं शङ्खिनीयै विद्महे चक्रिणीयै धीमहे। तन्नो वैष्णवी प्रचोदयात्। तत्पा०

ओं ह्लीं श्रीं वां वाराह्यै विच्चे नमः। ओं ह्लीं श्रीं दण्डिनीयै विद्महे पाशहस्तायै धीमहे। तन्नो वाराही प्रचोदयात्। तत्पा०

ओं ह्लीं श्रीं इं इन्द्राण्यै विच्चे नमः। ओं ह्लीं श्रीं नागारुढायै विद्महे वज्रहस्तायै धीमहे। तन्न इन्द्राणी प्रचोदयात्। तत्पा०

ओं ह्लीं श्रीं चां चामुण्डायै विच्चे नमः। ओं ह्लीं श्रीं कपालिनीयै विद्महे मांसप्रियायै धीमहे। तन्नो डाकिनी प्रचोदयात्। तत्पा०

मातृभ्यो विच्चे नमः, लोकमातृभ्यो विच्चे नमः, आकशमातृभ्यो

विच्चे नमः, भूतमातृभ्यो विच्चे नमः, गुह्यमातृभ्यो विच्चे नमः, सर्वमातृभ्यो विच्चे नमः।

ओं ह्रीं श्रीं सर्वमातृभ्यो विद्महे योगेश्वरीभ्यो धीमहे। तन्नः शक्तिः प्रचोदयात्।

ओं नानारूपा मातरः प्रतिदिशं व्यवस्थिताः दिव्यन्तरिक्षभौमाः पाताळनिवासिन्यश्चेहायान्तु शिवाज्ञया मामनुगृह्णन्तु प्रतिगृह्णन्तु पूजां सौम्यरूपधारिण्यः ताभ्यो देवीभ्यो नमो नमः स्वाहा। सर्वमातृगणेभ्यो नमः, सर्वमातृगणपारिषदेभ्यो नमः।

शास्त्रे नमः, शम्बरकुमाराय नमः, [१] हस्त्यश्वाय नमः, नीलाय नमः, काळाय नमः, कपर्दिने नमः, उग्राय नमः, रुद्रसुताय नमः, भूतनाथाय नमः, भूतपतये नमः,

भूतनाथाय विद्महे भवपुत्राय धीमहे। तन्नः शास्ता प्रचोदयात्। तत्पा ०

दुर्गायै नमः तत्पा ०। धनदाय नमः तत्पा ०। स्कन्दाय नमः। सनत्कुमाराय विद्महे भवपुत्राय धीमहे तन्नः स्कन्दः प्रचोदयात्। तत्पा ०

ओं धुनि चण्ड हुं फट्। चण्डाय नमः। चण्डचण्डाय नमः। चण्डेश्वराय नमः। चण्डचण्डाय विद्महे चण्डेश्वराय धीमहे। तन्नश्चण्डः प्रचोदयात्। तत्पा०

सिंहोदराय नमः। बिलाळाय नमः।
ये समस्तं जगद्व्याप्येत्युपस्थाय बहिर्बलिः।

१. 'हर्यश्वाय' ख. ग. पाठः ।।

विंशद्भूतगणानां तु महाकाळादयोऽपि वा।। ६४।।

सिंहोदराय नमः, विलाळकाय नमः इति।।
भृङ्गिगणे नमः, महाकालाय नमः इत्यादि।

विंशद्भूतगणेभ्यो नमः इति। अथवा महाकालो विधाता चेत्यादि।

ये समस्तं जगद्व्याप्यों नमो भूतेभ्य इत्यपि।
गृह्णन्त्विति त्रिभिर्द्वाभ्यामुतैकेनाष्टदिक्ष्वपि।। ६५।।

ध्वजाधिपावृतेः पूर्वं महापीठबलेः पुरः।
बलिं दद्यात् ततः पश्चादथवा मन्त्रविद्गुरुः ।। ६६।।

ये समस्तं जगद्व्याप्येत्यादि।

ओं नमो भूतेभ्यो भूतकृद्भ्य इत्यादि।

गृह्णन्तु बलिमेतत्तु बाह्यस्था विहगाननाः।
ये क्रूरा येऽल्पसत्त्वाश्च भूताः प्रेताश्च राक्षसाः ।। ६७।।

वेतालाश्चैव मातङ्गा हीनाहीनाश्च ये गणाः।
सर्वेषामेव तेषां च हरामि बलिमुत्तमम् ।। ६८।।

सर्वेभ्य एव तेभ्यश्च सगणेभ्यो नमो नमः।

इति। भूतिदाय नम इत्यादि। पिङ्गलाय नमः हरसेनाय नमः, महाबलाय नमः। हरसेनाय विद्महे महाबलाय धीमहे। तन्नः शक्तिः प्रचोदयात्। तत्पा०

दशमूर्तिपारिषदेभ्यः सद्भ्योऽसद्भ्यः सदसद्भ्य सर्वगणेभ्यस्तेभ्यस्ताभ्यो नमो नमः स्वाहा।

असंख्याता गणाः सर्वे कोटिकोटिगणाधिपाः।
भवन्तु सहिताः सर्वे तेभ्यस्ताभ्यो नमो नमः ।। ६९।।

देवताभ्यः पितृभ्योऽथ भूतेभ्यः सह जङ्गमैः।
एतत्स्थाननिविवासिभ्यः प्रयच्छामि बलिं नमः ।। ७०।।

नमो भूतेभ्योऽथ नमो भगवद्भ्योऽष्टदिक्ष्वपि।
बलिं दद्याद्विरावृत्या पश्चाद्देवग्रहादयः ।। ७१।।

पुनस्तन्मन्त्रा लिख्यन्ते – बहिर्बलिकाले त्रिभिर्मन्त्रैर्बलिदाने पक्षान्तराणि दर्शयति – ये समस्तमिति। ये समस्तम्, ओं नमो भूतेभ्यः, गृह्णन्तु बलिमिति त्रिभिर्मन्त्रैर्वा ये समस्तं गृह्णन्त्विति द्वाभ्यां वा गृह्णन्त्वित्येकेनैव वा ध्वजावरणात् पूर्वं वा महाबलिपीठबलेः पूर्वं वा महाबलिपीठबलेः पश्चाद् वा बलिं दद्यादित्यर्थः। महाबलिपीठानन्तरम् ओं नमो भूतेभ्यो गणेभ्य इत्यादिना ओं नमो भगवद्भ्य इत्यादिना चाष्टदिक्षु द्विरावृत्त्या बलिं दद्यादित्याह – नम इति।। ६४ – ७१ ।।

ओं नमो भूतेभ्यो गणेभ्यो ग्रहेभ्यः सर्वेभ्यः सर्वभूतेभ्यः सगणेभ्यः सर्वपिशाचेभ्यस्तेभ्यस्ताभ्यो नमो नमः स्वाहा।

ओं नमो भगवद्भ्यो भूतकृद्भ्यः सद्भ्योऽरिष्टकृद्भ्यः सद्भ्योऽसद्भ्यः सदसद्भ्यः सर्वगणेभ्यस्तेभ्यस्ताभ्यो नमो नमः स्वाहा। इति।

गृह्णन्तु बलिमेतत्तु बाह्यस्था विहगाननाः।
मातङ्गाश्चैव वेताळा हीनाहीनाश्च ये गणाः ।। ७२।।

इत्यनेन परिक्रामन् मन्त्री शीघ्रबलिं हरेत्।
क्षेत्रपालमथैशान्यां द्वात्रींशद्वर्णमन्त्रतः ।। ७३।।

सम्पूज्य जलगन्धाद्यैर्बलिं दद्याद्विधानवित्।
ओं, नीलाम्बुदप्रतीकाश! रक्तान्तायतलोचन!
क्षेत्रपालाय तैरेतै रुद्रो ज्ञापयति स्वाहा ।। ७४।।

ओं ह्लीं क्षें क्षेत्रपालाय नमः। ओं ह्लीं लों लोहजङ्घाय नमः।

परितो हेतुकादिभ्यो दद्यात् प्रागादिदिक्ष्वथ[१]।
परिषद्भिर्युतं मन्त्री हेतुकस्त्रिपुरान्तकः ।। ७५।।

अग्निवेताळकश्चाग्निजिह्वकल्पस्तदादिकः।
कराळ एकपादश्च भीमरूपोऽष्टमस्ततः ।। ७६।।

हाटकेशोऽध उपरि त्वाकाशाधिपतिः क्रमात्।
स्वनामभिश्च मायाद्यैर्नत्यन्तैः स्वाक्षरादिभिः ।। ७७।।

पूजा बलिश्च तेषां स्याद् बलिं चेह समापयेत्।
देव्यां भूतबलिक्रमेऽथ शिववद्योज्यो विशेषोऽखिलः
पूज्या वास्तु सुरा अपि श्रुतिमिता दिक्पान्तराळेष्विह।
तत्तद्दिक्पातिसर्वबल्यवसितौ न त्वत्र गायत्र्यणुः
पीठेऽग्र्ये न च शेषभुज्यपि समं सर्वं त्विदं मातृषु ।। ७८।।

शीघ्रबलिमन्त्रमाह – गृह्णन्त्विति। क्षेत्रपालमन्त्रैर्बलिदानमाह – क्षेत्रपालमिति। द्वात्रिंशन्मन्त्रमाह – ओं नीलाम्बुदेति। तत्परितो हेतुकादीनां प्रागादिदिक्षु मायादिकैर्नत्यन्तैः स्वस्वाक्षरादिसहितैर्नाममन्त्रैर्बलिं दद्यादित्याह – परित इति। पूजाकालेऽपि तेषां बलियोग्यता स्यात्। इह बलिं समापयेच्च। देव्या उत्सवबलेर्विशेषमाह – देव्यामिति। अथ देव्यां भूतबलिक्रमे शिववत् शिवोत्सवबलिवदखिलो विशेषो योज्यः। इह तत्तद्दिक्पतिसर्वबल्यवसितौ

१. 'पि' ङ. च. पाठः ।।

तत्तद्दिक्पतेरुक्तस्य सर्वस्य बलेरवसाने दिक्पाना मन्तरालेषु श्रुतिमिताश्चतस्र-श्चतस्रस्तत्तद्दिग्भवा वास्तुसुराः पूज्याः। तत्राऽग्र्ये महाबलिपीठे न तु गायत्र्यणुः स्यात्। शेषभुजि च न गायत्री स्यात्। मातृष्विदं देव्युक्तं सर्वं समानं स्यात्।। ७२ – ७८।।

दिक्पेभ्य एव वा तेभ्यस्तच्छक्तिभ्योऽपि वा त्विह।
तेभ्यः स्वशक्तिमद्भ्यो वा बलिः स्वागमचोदितः ।। ७९।।

इह मातृषु केवलं तेभ्यो दिक्पेभ्य एव वा स्वस्वदिक्पशक्तिभ्य एव वा स्वस्वशक्तिमद्भ्यो दिक्पेभ्यो वा स्वस्वागमकथितो बलिः स्यात्।।

कौबेर्यैशान्यथैन्द्री चाग्नेयी याम्याथ नैर्ऋती वारुणी वायवी कुम्भनासी ब्राह्मी च ताः क्रमात्।

कुबेराय धनाधिपतये मातृपारिषदे नमः। कौबेर्यै तच्छक्त्यै नमः इति।

कौबेर्यां दिशि कुबेरो नाम राजा कौबेरीसहानुगो बलिमेतं प्रतिगृह्णातु यथा भक्त्या निवेदितं विच्चे नमो नमः स्वाहा। एवमैशान्यादिष्वपि। पुनस्तत्पारिषदेभ्यो नमः। ओं नमो भूतेभ्यः इत्यादि।

बहिः ओं नमो भूतेभ्यः इत्यत्र अन्यो मनुः स्मृतः।

ओं नमो भगवतीभ्यः सर्वयोगिनीभ्यो डाकिनीभ्यः कूश्माण्डेभ्यः पिशाचेभ्यः सर्वगणेभ्यस्तेभ्यस्ताभ्यो नमो नमः स्वाहा।

नन्द्याद्या मात्राद्या बहिरोन्नम आवृतिः शिवस्यैव।
देवग्रहादयोऽपृथग् बलिविषये क्षेत्रपालश्च ।। ८१।।

वास्तुसुरा देव्या एवोन्नमं आद्यास्तु मालिकामनवः।

पञ्चाशद्भूतगणाश्चाम्बानामेव पूजनीयाः स्युः ।। ८२।।
देवस्य मातृभिर्योगे तासां वास्तुसुरा अपि।
देव्या चेन्मालामनवस्तस्याः पञ्चाशदित्यपि ।। ८३।।
देव्यास्तु मातृभिर्योगे नन्द्याद्या मातृपूर्वकाः।
मालामन्त्राश्च तस्याः स्युः पञ्चाशच्च ग्रहा अपि ।। ८४।।

उत्तरादिक्रमेण तच्छक्तीः पठति – कौबेरीति। पुनस्तन्मन्त्रान् क्रमेण लिखति – कुबेरायेत्यादि। बहिर्बलिकाले ओं नमो भूतेभ्य इत्यस्य स्थाने ओं नमो भगवतीभ्य इत्याद्योऽन्यो मनुः स्मृतः स्यात्। तन्मन्त्रं लिखति – ओं नम इति। एतेषामपृथग्बलिविषये पूर्वं नन्दाद्याः पुनर्मात्राद्या बहिरों नम आद्यावृतिश्च देवग्रहादयः क्षेत्रपालश्च शिवस्यैव स्यात्। तत्र वास्तुसुरा देव्या एव। तत्र ओं नम इत्याद्या मालामनवः पञ्चाशद्भूतगणाश्चाम्बानामेव; पूजनीयाः स्युः देवस्य मातृभिर्योगे सम्भवति सति तत्र वास्तुसुरा अपि तासां मातृणामेव। देवस्य देव्या योगश्चेन्मालामनवः पञ्चाशदित्यपि तस्या देव्या एव। देव्या मातृभिर्योगे सति नन्द्याद्या मातृपूर्वका मालामन्त्राः पञ्चाशन्मन्त्राश्च ग्रहाश्च तस्या देव्या एव स्युः।।

पूर्वेद्युस्तीर्थयात्रायां मृगयाविहृतिर्दिवा।
वने सर्वमुखीं देवीं मन्त्रवित् पूजयेत् तदा ।। ८५।।

आरण्यबलिं ग्रामबलिं चाह – पूर्वेद्युरिति। तत्र दिवाकाले बल्यनन्तरं मृगयाविहृतिः कार्या। तदानीं वने सर्वमुखीं देवीं तत्र पूजयित्वा बलिं दद्यात्।।

नक्तं भूतबलेः शेषं कुर्याद् ग्रामबलिं ततः।
वज्रशक्त्यादियोगिन्यो दिक्ष्वर्च्या ग्रामसीमसु ।। ८६।।
तटाकसत्र्यश्वचतुष्पथेषु पद्माबलौ पर्वतरथ्ययोश्च।
ग्रामीयमध्ये च तथाऽऽकरेषूद्यानेषु चार्च्या विदुषा तदैताः।। ८७।।

सहस्रघोणी त्रिमुखी मृगाक्षी पद्माऽट्टहासी नगरी महाश्रीः।
पीठेष्वगन्धिन्यपि दिव्यरूपा सहस्रमुख्योपवनेषु देवी ।। ८८।।

पञ्चप्रणवमुच्चार्य चामुण्डेति पदं पुनः।
प्रोच्चार्य नामाद्यन्ते तु विच्चे नम इति क्रमात्।। ८९।।

नक्तं तु भूतबलेः शेषतया ग्रामे बलिं कुर्यात्। तदा पूर्वाद्यष्टदिक्षु ग्रामसीमसु वज्रशक्त्यादियोगिन्यः वज्रयोगिन्यः शक्तियोगिन्यः दण्डयोगिन्य इत्याद्या अर्च्याः। पुनस्तटाकादिस्थानेषु पीठेषु सहस्रघोण्याद्याः पूज्याः। वनेषु सर्वत्र सहस्रमुखी देव्येव। आसां देवतानां मन्त्रयोजनाप्रकारमाह – पञ्चेति। पूर्वं पञ्चप्रणववमुच्चार्य पुनश्चामुण्डेपदं प्रोच्चार्य तत्तन्नामाद्यादिनामन्ते विच्चे नम इति मन्त्रा इत्यर्थः।। ८६ – ८९।।

सर्वेषां चैव सर्वासां भूतानां भूतयोगिनाम्।
चराणामचराणां च यथावाद्विकिरेद् बलिम् ।। ९०।।

तथोन्नमो भगवतीभ्योऽ[१]णुनोक्तेन तत्त्ववित्।
बलिं दत्त्वाऽन्तराग[२]त्य क्षेत्रपाले समापयेत् ।। ९१।।

अत्र सर्वेषां सर्वासां चेत्यादि यथावद् विकिरेद्बलिमित्युक्तत्वाद् बलिदेवतानां मन्त्राणां चागमेषु बहुप्रकारेणोक्तत्वादसङ्ख्यत्वाच्च न सर्वमुक्तमित्यवगन्तव्यम्। तस्मात् स्वगुरुनिदेशादेव ज्ञात्वा यथायोगं बलिं दद्यात्। पुनः सर्वेभ्यो भूतेभ्यो नम इत्यादिमन्त्रैर्बलिं दद्यादित्याह। सर्वेषां चेति। पुनरों नमो भगवतीभ्य इत्यादिपूर्वोक्तेनैव बलिं दत्त्वान्तरागत्य क्षेत्रपाले समापयेत्।। ९० – ९१।।

अथाप्लुतो मङ्गलपालिकादिभिः स्वलङ्कृते तत्र निषद्य मण्डपे।
समर्चितात्मा शयने प्रसाधिते यथापुरं पीठमपि प्रपूजयेत्।।

१. 'भ्य अनेनोक्तेन कल्पवित्' छ. च, २. 'गभ्य' ख. ग. छ. च. पाठः।।

गर्भालयं प्राप्य समिष्टविष्टरे
देवं समावाह्य[1] समभ्यर्च्य चार्चकः।
प्रसाद्य दत्त्वा व्यजनाद्युपाहृतीः
कृताञ्जलिः प्रार्थयतामनेन तम् ।। ९३ ।।

"तीर्थयात्रा त्वया देव! श्वः कर्तव्या सुरेश्वर!
तत्र प्रतिसरारम्भं त्वमनुज्ञातुमर्हसि ।। ९४ ।।

तीर्थयात्रा त्वया देवि! श्वः कर्तव्या सुरेश्वरि!
तीर्थयात्रेह युष्माभिः श्वः कर्तव्या तु मातरः।
तत्र प्रतिसरारम्भं स्वमनुज्ञातुमर्हथ" ।। ९५ ।।

इति।

अश्वत्थपत्रयुगलैरथ साग्रदूर्वा-
सिद्धार्थसंयुतघृतं परिगृह्य दोर्भ्याम्।
मन्त्रैः सुशोभनसुभद्रसुमङ्गलार्ण-
भिन्नैर्भवत्ववसितैः क्रमशोऽधिबिम्बम् ।। ९६ ।।

आरोपयेत् कटितटावधि कन्धरान्तं
कान्तं च दोर्विनिमयोभयपार्श्वयुक्त्या।
प्रक्षालयेत् करयुगं पृथगत्र तत्त-
दश्वत्थपत्रकमपास्य च तस्य पृष्ठे ।। ९७ ।।

कर्मार्चामभिषिच्य तत्र पुरतः कृत्वा विधाय द्विजैः
पुण्याहं प्रकलय्य कौतुकमघोरेणेश्वरे रुर्वरौ।
त्र्यर्णान्तेन तु तेन मातृषु तथा वेशोक्तवद्वा[2] ततः

१. 'समास्थाप्य' छ. च. । २. 'शैवोक्तवद्वा' ङ. च. पाठः,

कृत्वा भूतलयादि सर्वमथ पीठं प्रार्चयेत् कल्पवित्।। ९८ ।।

बिम्बेऽस्मिन् निजपञ्चतत्त्वमनुभिः स्वावाह्य साकळ्यकृ-
न्मूलार्चां परिरक्ष्य बिम्बमितरन्नीत्वा गुरुर्मण्डपे।
पीठे न्यस्य कृताभिवाहसकलीकारं निवेद्यान्तिमै-
रिष्ट्वा साधु सुतोष्य पञ्चमनुभिः शय्यातले शाययेत् ।।
९९।।

पञ्चतत्त्वनिजमूलतारकोद्व्यापकैर्निजदशात्रयातिगम्।
संविभाव्य नववाससाऽऽवृतं रक्षतु क्षपयतु क्षपां च ताम् ।।
१००।।

का[१]ल्योचितं कर्म विधाय साधु सविग्रहीभूतसमर्चितात्मा।
तारेण मूलेन च पञ्चतत्त्वैः संव्याप्य तं ध्यायतु जाग[२]रूकः।।

उत्थाप्य धेन्वादिकमङ्गानि
प्रदर्श्य कृत्वाऽर्घ्यसमर्पणाद्याम्।
प्रारब्धपूजासुसमाप्तिमिष्टे
पीठेऽथ कृत्वा सकलीकरोतु ।। १०२।।

पूजोदितानि पुनराचमनावसाना-
न्यस्मै सदन्तरसनापवनानि दत्त्वा।
गण्डूषकं बहु समर्प्य सपाद्यकाद्यं
संस्नापयेन्मधुघृ[३]ताक्तियुतं क्रमज्ञः ।। १०३।।

वस्त्रादीनि समर्प्य चोपहरणानि त्रीणि दूर्वाङ्कुरान्

१. 'कल्यो' ख, २. 'जागरूकम्' घ. छ। ३. 'घृतार्ति ग, 'घृताक्त' च. छ,

पुष्पं चन्दनमञ्जनागरुरसौ चापि प्रदद्यात् क्रमात्।
सम्भूष्यार्पितदर्पणो गणपतिं सम्पूज्य गोभ्यस्तृणं
दत्त्वा श्रावितभारतो विहितदानोऽथार्चयेत् तं गुरुः ।। १०४।।

शय्याद्युद्वास्य कर्मार्चाभिषिक्ताणुबिम्बके।
पञ्चतत्त्वैर्नियोज्यावाह्यार्चयेदथ कल्पवित् ।। १०५।।

सुवर्णरूप्यताम्रैश्च शालिमाषयवैस्[1]तथा।
कुसुम्भरात्रिमुद्गैश्च पिष्टचूर्णानि कारयेत् ।। १०६।।

यात्राहोमे शाकुनस्वस्तिमन्त्रै-
राज्यं देवे पञ्चभिर्ब्रह्मभिश्च।
देव्यां ह्रों ह्रेमादिभिश्चाष्टसंख्यं
हुत्वा कार्यः स्याच्चतुर्द्रव्यहोमः ।। १०७।।

प्रस्वापनकर्म प्रायेण तन्त्रसमुच्चयोक्तश्लोकैराह – अथाप्लुत इति। कौतुकबन्धने रुर्वरौ त्र्यर्णान्तेनाघोरेण मातृषु तथा देव्युक्तवद् वा ईशोक्तवद् वा कौतुकमाकलय्य शेषं कर्म कुर्यात्। तीर्थयात्रोपक्रमे पिष्टचूर्णद्रव्याण्याह - - सुवर्णेति। यात्राहोमे विशेषमाह – यात्रेति।। ९१ – १०७।।

सर्वं देव्यामिवाम्बुसु पक्वं गणजिनार्णतः।
हृल्लेखया चतुर्द्रव्यं जुहुयात् तद्विधानवित्।। १०८।।

गर्भालयं प्राप्य समिष्टपीठे[2] विभुं समावाह्य कृतोपचारः।
उद्वर्त्य चूर्णैर्द्रुपदादिवेति संस्नाप्य सम्पूज्य तथैव वा तम्।।

कृत्वा तदग्रे शुचि कर्मबिम्बं
सम्प्रार्थ्य सम्पातमथार्पयित्वा।

१. 'स्सह' ख. ग. घ. छ. पाठः, २. 'विष्टरे' घ,

तस्मिन् समावाह्य च मूलबिम्बा-
दारक्ष्य तत्कौतुकमाददानः ।। ११० ।।

माङ्गल्यवा[1]दादि वदन्निरेत्य
बलिं किरेदे[2]कपरिक्रमेण।
अन्तर्बहिश्चापि विलाप्य केतु-
नारक्ष्य धामैतु च तीर्थवर्यम् ।। १११ ।।

मूलेनाष्टशतं सर्पिर्जुहुयात् तीर्थमण्डपे।
शक्त्यैवाम्बासु तीर्थार्थं पञ्चतत्त्वैरथापि वा ।। ११२ ।।

तीर्थहोमविधिमाह – मूलेनेति।। ११२ ।।

गुरूक्तनी[3]त्या स्नपयेन्महेशं
चूर्णैः समुद्वर्त्य तथैकवीरीम्।
मातॄरपि क्षेत्रपतिं च विद्वान्
सम्पूज्य सम्प्रार्थ्य नयेच्च धाम ।। ११३ ।।

तस्मिन्नहन्येव नियोज्य मूल-
बिम्बेऽभिषिच्य प्रयजेद्य[4]थोक्तम्।
संस्नाप्य विद्वान् कलशैः प्रभूतैः
समर्चयेद् भूतबलिं किरेच्च ।। ११४ ।।

उत्सवानन्तरं शुद्धौ विशेषमाह – स्थानप्रासादेति। स्थानप्रासादबिम्बानां शोधनक्रमः प्रायः प्रागुदीरित एव। तत्र राक्षोघ्नहोमो वास्तुहोमश्च शैवस्तन्त्रसमुच्चयोक्त एव।

---

१. 'पादादि' घ, २. 'देव परि' ग ३. 'रीत्या' ख. ग., ५. 'च्च देवम्' घ. पाठ।।

स्थानप्रासादबिम्बानामशुद्धौ शोधनक्रमः।
प्रायः प्रागुदितो होमः शैवोऽपि च गुरूदितः ।। ११५।।

धारायां वेदतन्त्रोक्तान् मन्त्रान् जपतु रुर्वरौ।
नवार्णपञ्चप्रणवत्र्यक्षरैकाक्षराणि च ।। ११६।।

मातृविद्यां च गायत्रीं विद्यां च समयादिकाम्।
व्योमव्यापिमनुं साङ्गं पञ्चब्रह्म दशाक्षरम् ।। ११७।।

केश्यग्निं पावमाचं च पञ्चतत्त्वादिकान्यपि।
धारायामवगाहे च जपेयुर्गुरुमूर्तिपाः ।। ११८।।

प्राक् स्वे पीठे स्वनवलिपिनाऽऽवाह्य देवीं सहाङ्गै-
रिष्ट्वा वर्णान् क्रमनियमविन्मन्त्रवित् कल्पयित्वा।
चामुण्डाद्या[१] नव यजतु मूलाङ्गलोकेश्वरास्त्रै-
रेवं मातृष्विह मनुसपर्या कटाहादिषु स्यात् ।। ११९।।

साधारणं तु संसाध्य[२] चतुःशुद्ध्यादिसाधनम्।
विभज्य विनियोक्तव्यं वीरभद्रादिषु क्रमात् ।। १२०।।

युगपद्वा क्रमाद्वा स्याद्[३] धारा तन्मनवः सकृत्।
देव्युक्ता एव सञ्जप्याः सूक्तं क्राणाशिशुर्निजम् ।। १२१।।

देव्यां धारावगाहयोर्जप्यान् मन्त्रान् गणयति – धारायामिति। मातृषु धारायां क्लृप्तिविशेषमाह – प्रागिति। प्राक् चामुण्डायाः स्वे पीठे स्ववनलिपिना तां देवीमावाह्य वर्णानङ्गैः सहेष्ट्वा क्रमनियमवित् मातृणां क्रमनियमं च जानन् मन्त्री इतरा अपि तथा कल्पयित्वावाह्य न्यस्य मूलाङ्गलोकेश्वरास्त्रैः सर्वासामपि मूलमन्त्रैः स्वस्वाङ्गैः सहेष्ट्वा समुदायेन लोकपालैस्तदस्त्रैश्चामुण्डाद्या

१. 'चामुण्ड्याद्या' घ., २. 'संसाद्य' घ., ३. 'स्या धारा' ख. पाठः ।।

नव यजतु। एवं मातृषु कटाहादिषु मनुसपर्या स्यात्। चतुश्शुद्धावपि तथा कुर्यादित्याह – साधारणमिति। धारा तु मातृणां युगपद्वा क्रमाद् वा स्यात्। तन्मनवो देव्युक्ताः सकृदेव सञ्जप्याः तत्र क्राणाशिशुरिति निजं सूक्तं स्यात् ।। ११३ १२१।।

शिवोक्तवद् दिश्यथ दक्षिणस्यां
देव्यां समुत्पाद्य गुरुः कृशानुम्।
सम्पूज्य तां[1] निष्कृतिहोममस्मिन्
कृत्वाऽभिषिञ्चेत् कलशेन देवीम् ।। १२२।।

अम्बासु चैवं कलशा नव स्युः
पूजेह पूर्वाभिहितैव पक्वम्।
गणोक्तगायत्त्र्यणुनेष्यतेऽथ
ताश्चाभिषिञ्चेत् कलशैर्यथास्वम् ।। १२३।।

पञ्चगव्यानि पञ्चकानि च प्रत्येकं पूजयित्वा तथाभिषिञ्चेत्। देव्यां शङ्करप्रोक्तहोमोऽपि शिवोक्त एव। अम्बासु सर्वहोमेऽपि कलशा नव स्युः। पूर्वाभिहिता पूर्वं मातृणां साधारणेनोक्ता तु पूजा। गणगायत्त्र्या च पक्वमिष्यते। स्वस्वकलशैस्ता अभिषिञ्चेत् ।। १२२ - १२३।।

देव्यग्रतोऽग्निं स्वनवक्रियाभि-
रुत्पाद्य तां प्रार्थ्य करोतु होमम्।
स्युः पञ्चतत्त्वानि निजानि शेष-
मशेषमीशोदितवद्विदध्यात् ।। १२४।।

मातृष्वेवं हुतं कार्यं स्वोक्ता एव नव क्रियाः।

१. 'तन्विष्कृति' ग.।।

कलशा नव पूंजोक्ताः[1] पक्वं गणजिनार्णतः ।। १२५।।

ऐशेऽग्निमाधाय नवक्रियाभिः
संस्कृत्य देवीं परिपूज्य तस्याः[2]।
शिवोदितं शान्तिहुतं विधाय
तत्कुम्भतोयैः स्नपयेद् गुरुस्ताम् ।। १२६।।

मातृषु स्वोक्तक्लृप्त्याऽयं होमो नवघटान्वितः।
तत्र पायसहोमोऽपि होमेषु त्वेष्वनन्तरम् ।। १२७।।

अग्निमग्निदिशि नैजवर्त्मनोत्पाद्य मातृषु रुरोश्च विद्विषि।
पायसं त्रिमधुरान्वितं[3] चतुर्द्रव्यमप्यथ जुहोतु कल्पवित् ।। १२८।।

देव्यां स्वमन्त्रतोऽम्बासु होमोऽयं स्वस्वमन्त्रतः।
सङ्ख्या सहस्रमर्धं वा पादोऽष्टाढ्यं शतं तु वा।। १२९।।

देव्यां प्रायश्चित्तहोमेऽग्निजनने नवैव क्रियाः स्युः। निजान्येव पञ्चतत्त्वानि। मातृष्वपि नवकलशेन सहैव प्रायश्चित्तहुतं कार्यम्। एवं शान्तिहोमेऽपि शिवोक्तद्रव्यैः कुर्यात्। देव्यां मातृषु च पायसहोममाह – अग्निमग्निदिशीति। निजोक्तरीत्याग्निमुत्पाद्य त्रिमधुराप्लुतं पायसं चतुर्द्रव्यं च स्वस्वमन्त्रैः सहस्रं वा तदर्धं वा तस्ताप्यर्धं वाष्टोत्तरशतं वा जुहोतु।। १२४ – १२९।।

पालाश्यः समिधो देव्यामधिवासोदिता नव।
मातृषु स्वस्वमन्त्रेण पूर्णाः स्वस्वहुते भवेत् ।। १३०।।

देव्यां पालाश्यः समिधः। मातृष्वधिवासोक्ता नव समिधः। तत्र स्वस्वमन्त्रैः स्वस्वचतुर्द्रव्यहोमे स्वस्वमन्त्रेण पूर्णा च भवेत्।।

१. पूर्वोक्ताः' ग. घ. २. 'तस्याम् शि' ख. ग. घ. पाठ, ३. 'राप्लुत'

पृथक् प्रपूज्य वैकाग्नौ पक्वं स्वस्वजिनार्णतः।
हुत्वैवं तु हुतं कुर्यादन्ते ताः स्नपयेत् क्रमात् ।। १३१।।

अथवा एकाग्नौ पृथक् पृथक् स्वस्वमन्त्रैः संपूज्य स्वस्वगायत्र्या पक्वं हुत्वा स्वस्वमन्त्रैर्हुतं कुर्यात्। पुनः स्वमन्त्रैरभिषिञ्चेत्।

श्व[1]स्पर्शादिषु तच्छान्तिहोमान् विद्वाञ्छिवोदितान्।
कुर्यात् तत्तत्समीपे तु प्रोक्तोऽयं होम इष्यते ।। १३२।।

देव्यामग्रेऽग्निमुत्पाद्य तत्त्वहोमं शिवोक्तवत्।
कृत्वा तां स्नापयेत् तत्त्वान्यष्टाविंशतिरेव तु ।। १३३।।

स्वस्वाग्रेऽम्बासु देव्यामिव नव तनुयुस्तत्त्वहोमानिहाग्निं
चामुण्डाग्रे यथोक्तं जनयतु विहरत्वन्यकुण्डेषु [2]वाऽतः।
चामुण्डाग्रेऽनले वा नव कलशवदिष्ट्वोक्तरीत्यातु होमं
तत्त्वैस्तत्तत्कृतेऽस्मिन् पृथगिह जुहुयात् स्नापयेत् तद्धटैस्ताः ।। १३४।।

प्रोक्तवद् द्रव्यकलशान् परिपूज्याधिवास्य च।
स्नापयेत् पूजयेच्चैतान् कुर्याद् भूतबलिं बुधः ।। १३५।।

श्वस्पर्शनादिविषये स्वस्वेशभागे शिवोक्तक्रमेण तच्छान्तिहोमं कुर्यादित्याह – श्वस्पर्शेति। प्रोक्तोऽयं होमः स्वस्वगायत्रीपञ्चतत्त्वमूलैरेवेष्यत इत्यर्थः। अथ देव्यां शिवोक्तवत् तत्त्वहोममष्टाविंशतितत्त्वैः कुर्यादित्याह – देव्यामिति। मातृषु तत्त्वहोमे चामुण्डाग्रेऽग्निमुत्पाद्यान्यकुण्डेषु विहृत्य जुहुयादित्याह – स्वस्वाग्र इति। अथवा चामुण्डाग्रस्थित एव कुण्डेऽग्निमुत्पाद्य स्वस्वदिक्क्रमेण नवकलशान् परिपूज्य क्रमात् स्वस्वहोमं कृत्वा स्वस्वकलशैरभिषेचयेत्। पुनः

१. 'स्पर्शनादौ' घ. पाठः, २. 'चातः' ग. ख. पाठः ।।

पूर्वोक्तरीत्या द्रव्यकलशं संपूज्य यथोक्तक्रमेण शिवादीनभिषिञ्चेत्। पुनः संपूज्य भूतबलिं च कुर्यात्।। १३२ – १३५।।

जीर्येयुः सदनानि चेत्सह शिवे बिम्बानि वा साम्बिके
सद्यस्तत्सदृशानि बालसदनानीशैशदेशे गुरुः।
मृत्काष्ठै रचयेन्न चेत्सह तदा स्वस्वोचितोद्देशवित्
स्वं स्वं बालगृहं प्रधानसविधे त्वन्यद् द्रयोर्जीर्यतोः ।। १३६।।

जीर्णोद्धारविधिमाह – जीर्येयुरिति। गुरुः साम्बिके देव्या मातृभिश्च सहिते शिवे सहैव सदनानि वा बिम्बानि वा जीर्येयुश्चेत् सद्य एव ईशैशदेशे शिवस्यैवेशानकोणे तत्सदृशानि मूलप्रासादप्रतियोगिकानि बालसदनानि मृत्काष्ठैः द्रव्यैः रचयेत्। द्वयोर्जीर्यतोर्यदि प्रधानभूतस्य स्थानसमीपेऽन्यदपि बालालयं रचयेत्।

सर्वं बालगृहं मूलप्रासादप्रतियोनिजम्।
साङ्गं सन्निपतत्साङ्गं क्षेत्रपस्तु यथापुरम् ।। १३७।।

सर्वं बालगृहं मूलप्रासादस्य प्रतियोनिजं स्यात्। सर्वं साङ्गं चेत् अपि तदानीं सन्निपतत्साङ्गं साङ्गमेवेत्यर्थः। क्षेत्रपस्तु सर्वथा यथा (पुरं) पूर्ववदेव स्यात्।

लोहैर्वा शिलया द्रुमैः स्वसदृशान्यल्पानि बिम्बानि वा
लिङ्गान्येव रुजोऽथ वा निजनिजानि त्वायुधान्येव वा।
पीठान्येव भगाङ्कितानि भगवत्यम्बासु वा कल्पयेत्
पीठाढ्यानि च बालवेश्म पुरतस्तन्मण्डपांश्चोचितान् ।। १३८।।

ततो लोहैर्वा शिलया वा द्रुमैर्वा द्रव्यैः स्वस्वसदृशान्यल्पानि बिम्बानि वा लिङ्गाकारणि वा शूलानि वा निजनिजानि प्रधानायुधान्येव वा भगवत्यम्बासु

भगाङ्किितानि त्रिकोणलक्षितानि पीठानि वा तत्र स्थापनाय कल्पयेत्। एतानि सर्वाण्यपि पीठैर्युक्तानि कल्पयेत्। पुनर्बालवेश्मपुरतो यथोचितान् मण्डपांश्च कल्पयेत्।

कर्मौघोऽत्र गुरूदितः स्मररिपौ रीतिश्च सैवाखिला
भैरव्यां जननीषु [1]वाऽऽस्विह पृथक् स्यात्तत्त्वहोमोऽग्रतः।
चामुण्डानल एव सर्वविलयः स्युर्जीवकुम्भाः पृथक्
शय्याद्यप्यधिवासकीर्तितचरं भूयः प्रतिष्ठाऽपि च ।। १३९।।

अत्र स्मररिपौ कर्मणां समूहस्तन्त्रसमुच्चयोक्त एव। भैरव्यां जननीषु च सैवाखिला रीतिः स्यात्। आसु सर्वासु स्वस्वाग्रतः पृथगेव तत्त्वहोमः स्यात्। मातृषु चामुण्डानल एव सर्वेषां बहिर्गतानां परिवाराणां विलयः स्यात्। तासां जीवकुम्भाः पृथक् स्युः। शय्याद्यखिलमधिवासे कीर्तितपूर्वमेव। भूयः प्रतिष्ठापि च तथा स्यात्।

नीत्वाऽहस्त्रयमुत्तरेद्युरभिषिच्य द्रव्यकुम्भैर्यजेत्
कार्यः स्यात्सह चेन्महोऽपि न महोऽस्त्येकोद्धृतौ केवला।
जीर्येदेकत[2]रैव मातृषु यदि प्रोक्तप्रकारेण सै-
वोद्धार्या नव चाभिषिञ्चतु दिने तुर्ये प्रवेशे तु ताः ।। १४०।।

प्रतिष्ठानन्तरमहस्त्रयमुत्तीर्य उत्तरेद्युर्द्रव्यकलशैरभिषिच्य यजेत्। ...ध्वरः क्रियते चेदुत्सवोऽपि कार्यः स्यात्। एकस्यैव बिम्बस्योद्धृतौ केवल उत्सवो न स्यात्। मातृष्वेकतरैव जीर्येद् यदि प्रोक्तप्रकारेण सैवोद्धार्या। पुनः प्रवेशे तुर्ये दिने ता नव चाभिषिञ्चतु।

नमामि मातरः सर्वा विघ्नेश! शिव! शङ्कर!

१. 'चास्विहः' ख. ग. घ., २. 'तरैकमातृषु' ख. पाठः, ३. क्षमध्वं ग. घ. पाठः।

क्षम[३] त्वं सर्वकालेषु सर्वेषां सर्वमातरः! ।। १४१ ।। इति

पूजाबिम्बमिदं देव्या इत्यादि।।

बिम्बानीमानि मातृणां स्थापितानीह सूरिभिः।
अनेन दूषणेनाद्य वर्तन्ते दूषितानि तु ।। १४२।। इत्यादि

चामुण्डे! वास्त्वभिनवमित्यादि।

मातरो! वास्त्वभिनवं बिम्बं वाऽपि च शोभनम्।
कारयिष्यन्ति वो भक्तास्तदनुज्ञातुमर्हथ ।। १४३।। इति

भगवत्यल्पगेहेऽस्मिन् वासः क्लेशोऽपि ते शिवे!
कर्तव्यश्चण्डिके! तावद् यावद् गेहं समाप्यते ।। १४४।।

कारकस्य परामृद्धिं विदधाना महोदयाम्।
भक्तानामनुकम्पार्थमिह त्वं स्थातुमर्हसि ।। १४५।।

भगवत्योऽल्पगेहेऽस्मिन् वासः क्लेशोऽपि वः शिवाः!
कर्तव्यो मातरस्तावद्यावद् गेहं समाप्यते ।। १४६।।

कारकस्य परामृद्धिं विदधाना महोदयाम्।
भक्तानामनुकम्मार्थमिहैव स्थातुमर्हथ ।। १४७।। इति

जलेऽग्नौ भुवि वा गर्ते महाजिह्वां विभाव्य तु।
तस्यां दुष्टानि मातृणां बिम्बानि प्रतिपादयेत् ।। १४८।।

तत्र प्रार्थनामन्त्राणां विशेषान् लिखति – (नमामिति)। दृष्टानां मातृबिम्बानां परित्यागरीतिमाह – जल इति।

इति शेषसमुच्चये नवमः पटलः।